

Diósi Ágnes

Randhagyó ajánlás

DIÓSI ÁGNES: *Várj, madár...*
Kávé Kiadó, 1997.

Akik ismernek (az *Esély* olvasói közül valószínűleg elég sokan), tudják, hogy szociográfusi pályám, szociális munkásságom erősen kötődik a magyarországi cigánysághoz. Akik közelről ismernek, azt is tudják, hogy a kirekesztett kisebbséghez való kötődésem miből ered. Jóval többről van szó, mint szociális érzékenységről, az elesettek iránti elkötelezettségről vagy hasonlóról. A cigányok szenvedése legfájdóbb pontomon érintett meg, legmélyebben rejtőző sebeimet tépte fel; azokat az élményeket, tapasztalatokat szólította meg, amelyeket zsidóként szereztem a fasiszta Magyarországon. Gyerekek sérelme indította el a folyamatot: nagyjából olyan korú gyerekeké, amilyen én voltam abban az időben. Ahogy az évek során egyre közelebb mentem a jelenséghez, egyre több ismeretet szereztem, egyre mélyebbre ástam magam a témában, úgy vált egyre világosabbá, hogy a fasiszmus nem ért véget; ugyanolyan természetes módon van jelen a hétköznapi életben, az egyszerű emberek, a normál átlag ösztöneiben, reakcióiban, „rendszerhű” magatartásában, mint annak idején. A szomorú felsimerés mellett azonban volt egy örömteli is. Megismerem egy folyamatos népirtásnak kitett népet, amely századok üldözései közepette, közös haza nélkül szétszórva a világban, mégis megőrzött egy közös nyelvet, közösséget megtartó kultúrát, a jég hátán is fennmaradni képes szabadságvágyat. A velük való foglalkozás során dolgoztam fel saját traumáimat, az ő kultúrájuk vezetett vissza az én népem ötezer éves kultúrájához. A közöttük eltelt idő érlelte meg bennem a szándékot, hogy a dolgok eredetéhez nyúljak, a forráshoz visszatérjek.

Új feladatom céljával azt tűztem ki, hogy mások sorsában követem nyomon azt a kanyargós utat, amit én is végigjártam. Hogyan élte túl a túlélést az első generáció, amely még részese volt az eseményeknek? Mi hagyományozódott ebből a második és harmadik nemzedékre? Milyen választások és tagadások zajlottak az egyes életutakon belül: a vallás, a cionizmus, a kommunizmus, a liberalizmus – az istenhit és ateizmus – útvesztőiben? Hogyan alakult ki-ki viszonya a magyarsághoz, a kereszténységhez, a hatalomhoz?

Ismertem korábbi kutatásokat, elolvastam, amit lehetett. Előre tudtam, hogy mintám nem lesz reprezentatív. Nem akartam megírni a teljes magyar-

országi és innen elszármazott zsidóság szociográfiáját. Olyan embereket kívántam szólásra bírni, akik történetével, gondolataival magamat is ki tudom fejezni.

1989-ben, a lehető legalkalmasabb pillanatban fogtam hozzá. Első dolgom gyanánt beiratkoztam héber nyelvtanfolyamra, és még abban az évben kimentem Izraelbe. Katartikus volt a találkozás az Országgal, ott élő rokoniakkal, újonnan szerzett barátaimmal. Mintha zsilip nyílt volna meg bennem: úgy fogadtam be az új élményeket, mint öröktől fogva ismerősöket. Ilyenek voltak az interjúk is. Valami módon mindenki sorsában ráismertem a magaméra. Nem egyszer zajlott úgy a beszélgetés, hogy mins a ketten „jól kibőgtük magunkat”. Előfordult, hogy valaki becsöngetett hozzám: hallotta, hogy interjúkat készítek, ő is beszélni akar. Nemcsak bennem nyíltak meg a zsilipek, hanem mindenkiben. Korábban soha nem tapasztalt áramlás indult meg. Soha olyan könnyen interjút készíteni nem lehetett, mint ebben az időben, ebben a közegben. Végtelenül hálás vagyok az embereknek, akik megtiszteltek bizalmukkal, és a közösségeknek, amelyek befogadtak. Több kilónyi anyag gyűlt össze. Akárhogy szerkesztettem, nem lett belőle könyv. Félretettem, kikapcsoltam magam ebből a gondolatkörből. Évek múltak el. Aztán egyszer csak kipattant az isteni szikra. Tudtam már, hogyan nyúljak hozzá. A módszer, amit megtaláltam, lehetővé tette a szereplők anonimitását. Senki se lett teljesen azonos önmagával, de minden lényeges, amit közölt, benne maradt a szövegben. Az első visszajelzések megnyugtattak: az érintettek elégedettek az eredménnyel, hitelesnek érzik a fikciót is, amit hozzájuk adtam. Závada Pali tényregénynek nevezte a kéziratot. Köszönettel tartozom Lévai Katinak is a meleg ajánlásért, amit a Soros Alapítvány kuratóriumának írtak, a Kuratóriumnak, amely a könyvtártámogatási program keretében biztosította az előállítás költségeit; Nyíri Andrásnak, aki Kávé Kiadójával vállalta a kiadás kockázatát; családom szakember tagjainak szakmunkáját és Péter Vladimír melegszívű hozzájárulását Ámos Imre rajzainak közléséhez – köszönöm.

Úgy tudom magamról, hogy nem vagyok hívő, ez okból ateista sem. A negatív istenhittel ugyanúgy nem tudok mit kezdeni, mint a pozitívval. Egyik sem nyújt számomra megnyugtató válaszokat. A tudásra támaszkodom. Igyekszem olyan tudást gyűjteni, amittől épülök.

Jó ideje tudom, hogy a zsidóság levethetetlen. Örülök neki. Ez az öröm a hitem. Érzem, hogy érdemes volt zsidónak születnem. S úgy gondolom, hogy a zsidóság története az Isten története is egyben. Akár Ő talált ki minket, akár mi Őt: összetartozunk.

Könyvemet elődeimért, utódaimnak ajánlottam.

Traumatikus századunkban minden családnak megvannak a feldolgozásra váró történetei, drámái. Hadd ajánljam hát itt most könyvem valamennyiünk elődeiért, valamennyiünk utódainak.